

תפיסת הביטחון שימור ועדכון

פגיעת טיל באשקלון | לישראל אינטרס בסיסי
להאריך את תקופת הרגיעה כדי להבטיח את שגרת
החיים ואת צמיחת המשק - אלא אם קיימות נסיבות
שמצריכות להפעיל כוח ולצאת לעימות

תא"ל (מיל) אבריאל בר־יוסף
המשנה לראש המל"ל

אבנר שמחוני
רע"ן הערכת מצב במל"ל

למרות התמורות הרבות שהתחוללו ב־60 השנים האחרונות בישראל ובמרחב שבו היא מתקיימת נותרו עיקריה של תפיסת הביטחון שלה תקפים ונכונים. עם זאת יש להוסיף לתפיסה הזאת כמה עדכונים כתוצאה מהשתנותם של האיומים, של המענים, של הסביבה האסטרטגית

מבוא

תפיסת הביטחון של ישראל גובשה לאחר קום המדינה, בשעה שניצבו בפניה סכנות קיומיות וסדרה ארוכה של בעיות קשות נוספות. התפיסה הזאת קובעת את עקרונות היסוד של בניין הכוח ושל הפעלתו ומביאה בחשבון את מעמדה הגיאוגרפוליטי של ישראל, את סביבתה הגיאוגרפית ואת אילוציה הפנימיים כמו צורכי המשק והפיתוח, מגבלות התקציב וגודל האוכלוסייה. תפיסת הביטחון נועדה לבסס את הרובד הראשוני והחיוני ביותר לקיום המדינה: הבטחת שרידותה נוכח האיומים הביטחוניים עליה. לכן תפיסת הביטחון אינה עוסקת ברבדים שמעל זה הקיומי כמו זהות המדינה והגדרתה, כלכלה, דמוגרפיה, הקשרים עם העם היהודי, חינוך וייעדים לאומיים. גם המאמר הזה לא יעסוק ברבדים האלה שמעל לרובד הבסיסי ביותר על אף חשיבותם¹.

העקרונות המרכזיים בתפיסת הביטחון המסורתית

יעד־העל לפי תפיסת הביטחון

השגת השלמה של העולם הערבי והמוסלמי עם קיומה של ישראל במרחב או לכל הפחות השגת הפסקה של הפעולות האלימות נגדה.

מטרות המשנה החיוניות להשגתו של יעד־העל

- הגנה על שלמותה הטריטוריאלית של ישראל.
- מניעת מלחמות ודחיתן ככל האפשר.
- הימנעות מהתשה שוחקת ומפגיעה מתמשכת.
- ביסוס הרתעה מצטברת באמצעים מדיניים ובאמצעות השגת הכרעות בסיבובי הלחימה.

לישראל אינטרס בסיסי להאריך את תקופת הרגיעה כדי להבטיח את שגרת החיים ואת צמיחת המשק - אלא אם קיימות נסיבות שמצריכות להפעיל כוח ולצאת לעימות. לכן מטרות המשנה האלה, שהשגתן חיונית להשגתו של יעד־העל, הן מדורגות ומותאמות לכל אחד מהשלבים בקשת העימותים - החל מפעולות של ביטחון שוטף (בט"ש) בעיתות רגיעה וכלה במלחמה בעצימות גבוהה. כך, למשל, בשגרת הבט"ש יש לפעול למניעת מלחמות ולדחייתן ככל האפשר; במצב של לחימה בעצימות נמוכה יש להימנע ככל האפשר מהתשה ומפגיעה מתמשכת; ובמקרה של מלחמה בעצימות גבוהה יש לשאוף להשגת הכרעה כדי לבסס את כושר ההרתעה.

מטרות המשנה מצויות אפוא על פני רצף אחד והן נועדו לספק מענה לטווח רחב של תרחישים. המנעד הזה של מטרות מבטא את העובדה שתפיסת הביטחון היא מסגרת רחבה ואחודה להתמודדות

הביטחונית־מדינית של ישראל עם מצבים שונים. לכל מצב גובשו עקרונות פעולה מתאימים בתחום של בניין הכוח ושל הפעלתו. יעד־העל וסדרת מטרות המשנה שצוינו לעיל הם קבועים. לשם השגתם יש לפעול בעקביות על פי העקרונות המדיניים־ביטחוניים הבאים:

1. בבניין הכוח יש להשקיע את מרב המשאבים בביסוסו של כוח המחץ. הכוח הזה צריך להביא לידי ביטוי את היתרון האיכותי של מדינת ישראל בתחום האנושי והטכנולוגי.²
2. יש לבנות צבא סדיר שהוא קטן באופן אבסולוטי אך גדול יחסית למספר התושבים. הצבא הסדיר הזה צריך להיות מתוגבר בצבא מילואים גדול.
3. יש להשקיע משאבים ניכרים באמצעי מודיעין שיאפשרו להשיג התרעה על מלחמה שיוזם האויב ועל פעילות עוינת אחרת.
4. יש לשמור דרך קבע על רמה גבוהה של מוכנות ושל כשירות ביטחונית.
5. במקרה של מלחמה בגלל הרצון להסיר איום אסטרטגי (קונוונציונלי או בלתי קונוונציונלי) שהולך ומתפתח או בגלל הצורך להתמודד עם איום אסטרטגי שהתממש יש לשאוף להשגת הכרעה מהירה ככל האפשר שבה תוקטן ככל האפשר הפגיעה בעורף ותועבר הלחימה לשטח האויב.
6. יש לשמור על דימוי ההרתעה האסטרטגית של ישראל.

יש לשאוף להשגת הכרעה מהירה ככל האפשר שבה תוקטן ככל האפשר הפגיעה בעורף ותועבר הלחימה לשטח האויב

7. יש לכוון ולשמר יחסים מדיניים הדוקים (ברמה של ברית) עם מעצמה מובילה בעולם ולטפח קשרים מדיניים עם גורמים שונים במערכת הבין־לאומית.

העקרונות של תפיסת הביטחון, שבאים לידי ביטוי בשילוש המוכר הרתעה-הרתעה-הכרעה, גובשו לאור יעד־העל ומטרות המשנה שפורטו לעיל. העקרונות האלה הם הרעיון המסדר הבסיסי של האסטרטגיה הישראלית מאז היווסדה, ומהם נגזרים הקווים המנחים של כל גופי הביטחון בישראל בתחומים של בניין הכוח ושל הפעלתו. באמצעותם מתמודדת ישראל עם נחיתותה הכמותית מול אויביה ועם המצב הגיאוגרפי־אסטרטגי הייחודי שלה

במרחב. עליהם לעמוד במבחן של שינויים מכל הסוגים בסביבה הגיאוראסטטוטגית - החל משינויים שלא נשקפת מהם סכנה של ממש וכלה בשינויים חמורים ומסוכנים. שינויים קיצוניים - כמו החמרה מהותית וקבועה באופי האיום על ישראל או, לחלופין, הרחבה ניכרת של מעגל השלום במזרח התיכון - מחייבים בחינה חוזרת של עקרונות התפיסה.

העיקרון החמישי (השאיפה להשיג הכרעה מהירה במקרה של מלחמה) והעיקרון השביעי (שימור הברית האסטטוטגית עם מעצמה מובילה) מתווים את הסיבות ואת העקרונות להפעלת הכוח, ואילו העקרונות האחרים עוסקים בבניין הכוח. העיקרון החמישי מחייב למעשה הערכת מצב רצופה בנוגע לכל זירה וזירה כדי להחליט אם הנסיבות הנתונות (והשלכותיהן בעתיד) מצדיקות מעבר ממצב רגיעה למצב חירום. זאת מתוך הנחה שדחיית מלחמה אינה בהכרח הגישה הרצויה בכל מקרה ובכל מחיר, אלא רק כל עוד היא אינה פוגעת יתר על המידה במאזן הכוחות ובכושר ההרתעה של ישראל.

ההנחה היא שדחיית מלחמה אינה בהכרח הגישה הרצויה בכל מקרה ובכל מחיר, אלא רק כל עוד היא אינה פוגעת יתר על המידה במאזן הכוחות ובכושר ההרתעה של ישראל

תוספות ועדכונים לעקרונות המרכזיים של תפיסת הביטחון

הדבקות בעקרונות של תפיסת הביטחון - למעט כמה חריגות במהלך השנים - איפשרה לישראל להתמודד בהצלחה עם האיומים הביטחוניים ולבסס את מעמדה באזור. ברוב המלחמות והעימותים המזוינים עד היום הצליחה ישראל להכריע את אויביה - למשל במלחמת סיני, במלחמת ששת הימים, במלחמת יום הכיפורים ובמצע "חומת מגן". בעימותים האחרים היא השיגה הישגים מוגבלים יותר - בין היתר משום שפעלה בדרך החורגת מהמתואר לעיל - למשל במלחמת ההתשה, במלחמת לבנון הראשונה ובמצעים בלבנון שקדמו לה ובאו אחריה, במלחמת לבנון השנייה ובמצע "עופרת יצוקה".

העובדה שישראל הצליחה לממש בהצלחה את תפיסת הביטחון שלה הביאה להשלמה דה פקטו של חלק ממדיניות האזור עם קיומה, לשינוי בדפוסי האיום והלחימה ולתמורות בהלכי הרוח בחברה בישראל. עם זאת ישראל עודנה מצויה בסביבה עוינת וניצבת מול אתגרים ביטחוניים ומדיניים גדולים. לכן העקרונות של תפיסת הביטחון נותרו רלוונטיים גם היום, ויש להמשיך לפעול למימושם. אולם מטבע הדברים, בחלוף השנים יש צורך להוסיף כמה עדכונים לתפיסת הביטחון בעקבות התמורות במזרח התיכון, לאור ההתפתחויות הטכנולוגיות ובשל השינויים שהתחוללו באופי

האיומים וביכולת המענה של ישראל. אלה הם העקרונות שלדעתנו יש להוסיף לבסיס תפיסת הביטחון:

1. בין המלחמות גבוהות העצימות יש לנהל מערכה מתמשכת ושיטתית נמוכת עצימות. מטרת המערכה שבין המלחמות היא לשמר את ההרתעה, לסכל פעולות טרור וליצור את התנאים המיטביים בכל המישורים (ובעיקר במישורים הצבאי, המדיני והמשפטי) לקראת פריצתה האפשרית של מלחמה גבוהת עצימות כך שישראל תוכל להשיג בה הכרעה מהירה באמצעות מיצוי יתרונותיה היחסיים.

2. נוכח התרחבותו והחרפתו של האיום על העורף האזרחי והצבאי באמצעות טילים, רקטות ופעולות טרור אחרות יש להגדיל באופן מבוקר את מרכיבי ההגנה, אך לא עד כדי הוספת ממד הגנתי מובהק לבסיס האסטטוטגיה הישראלית ובלי לוותר על הותרת מרכז הכובד של המענה בצד ההתקפי.³ במסגרת הזאת יש לגבש אסטטוטגיה התקפית נמרצת להסרת האיום - אסטטוטגיה שתזכה לתמיכה קבועה במישורים המדיני, המשפטי וההסברתי. דרך הפעולה הזאת תגביר את הסיכוי לקצר את משך המלחמה (או את משך העימות המוגבל) ולהקטין את היקף הפגיעה בעורף.

במסגרת מרכיבי ההגנה נועד מערך ההגנה האקטיבית מפני טילים ורקטות קרקע-קרקע לספק בעיתות שגרה הגנה רחבה ככל הניתן לאוכלוסייה האזרחית ולמתקנים חיוניים ולמנוע הסלמה בלתי מתוכננת. בשעת חירום עליו לתמוך במאמץ המלחמתי להשגת הכרעה מהירה ולהסרת האיום מהעורף.⁴ מערך ההגנה האקטיבית הוא נדבך נוסף למיגון הפסיבי של האוכלוסייה ושל המתקנים החיוניים.

3. יש לשמר ככל הניתן ולבסס את הסכמי השלום שהושגו עם מדינות באזור ולפעול להשגת הסכמים נוספים.

4. יש להגן על תשתיות חיוניות בתחומי האנרגיה, המים, המזון, המחשוב, התקשורת, התחבורה והכלכלה הן במגזר האזרחי והן במגזר הביטחוני ולהגביר את שרידותם בשעת חירום.

5. בגלל הקיטון בגודלו של הצבא מאז שנות ה-80 של המאה הקודמת ובגלל היחלשות האתוס של החברה המגויסת יש לנקוט את הצעדים הבאים: לפעול למימוש המודל של צבא העם, לשמר גרעין איכותי בסיסי (בסדיר ובמילואים) ולהרחיב את מעגל המשרתים בפועל, למצות את המשאב האנושי במגוון מסלולים, לטפח ולתגמל את המשרתים.

אשר לסעיף השני לעיל, יש להדגיש שהדילמה בנוגע לפרופורציה הנדרשת בין ההשקעה ביכולות ההגנה לבין ההשקעה ביכולות ההתקפה לא נוצרה רק בשנים האחרונות בעקבות התגברות האיום על העורף באמצעות טילים ורקטות. הוויכוח בסוגיה הזאת החל למעשה כבר בשנים שלאחר קום המדינה, שבהן עוצבה תפיסת הביטחון. באותן השנים נשקף לישראל איום קיומי בכל החזיתות שלה, וכן נשקף איום חמור על העורף שלה שנבע מכך שהגבולות עברו בסמוך אליה.⁵ ההחלטה שהתקבלה במסגרת תפיסת הביטחון המסורתית הייתה להשקיע את מעט המשאבים שעמדו לרשות

המחשה של מערכת "מעיל רוח" | ההשקעה בהגנה מתקדמת כוללת אמצעי הגנה אקטיביים, כמו מערכות ליירוט טילים ורקטות, ומערכות להגנה מפני טילי נ"ט

קבלת התרעה מודיעינית על חדירת מחבל לשטח ישראל יכולה להוביל ללכידתו בטרם יממש את כוונתו, אך מביאה לפעילות מוגברת של כוחות הביטחון בתוך הארץ, לסגירת כבישים ולהקמת מחסומים. כל אלה משבשים את שגרת החיים.

להצלחות האלה יש השפעה פרדוקסלית: מחד גיסא, הן מונעות את הפגיעה בפועל, מגדילות את מרחב התמרון של ישראל ומפחיתות את הצורך שלה להגיב מיד; מאידך גיסא, יש בהן כדי להקטין את הלגיטימציה הניתנת לתגובה של ישראל נוכח התוצאות הלא קטלניות. המציאות הזאת מגדילה את החשיבות של ניהול המערכה שבין המלחמות להגברת הלגיטימציה של ישראל ולהגברת הדה-לגיטימציה של גורמי הטרור, לסיכול פיגועים וליצירת תנאים מיטביים למקרה של פרוץ מלחמה.

האויבים (האיומים)

1. מדינות (כמו איראן וסוריה).
2. ארגוני טרור צבאיים (כמו חזבאללה וחמאס).⁶
3. ארגוני טרור (כמו אל-קאעידה, התנזים, גדודי חללי אל-אקצה).
4. התארגנויות אזרחיות לא לוחמות (כפי שראינו בחלק מהאינתיפאדה הראשונה וכפי שבאו לידי ביטוי בתהלוכות המוניות, בשביתות רעב, במשטים ובמטסים למיניהם שאירגנו באחרונה גופים שונים. ההתארגנויות האלה נקראות "עוצמה רכה" (Soft Power).⁷

בעבר נלחמה ישראל בעיקר נגד מדינות המעגל הראשון (המדינות שגובלות איתה) שהחזיקו בצבאות קונוונציונליים גדולים. לעיתים

מערכת הביטחון בעיקר בהגדלת כוח המחץ של צה"ל ולהסתפק בהשקעה מוגבלת ביכולות ההגנה. ההחלטה הזאת עלתה בקנה אחד עם הגישה ההתקפית, שלפיה יש לחתור להשגת הכרעה מהירה במלחמה.

הוויכוח על חלוקת המשאבים בין ההתקפה להגנה התחדש בעקבות השינויים בגבולות של ישראל, באיומים עליה (הן בסוג האיומים והן בהיקפם) וביכולות של אמצעי ההגנה. כך, למשל, בעבר התמקדה ההשקעה בהגנה בעיקר באמצעים פסיביים (מקלטים ולאחר מכן ממ"דים), ואילו כיום ישנם גם אמצעי הגנה אקטיביים כמו מערכות ליירוט טילים ורקטות ומערכות להגנה מפני טילי נ"ט.

בשנים האחרונות מושקע הון רב גם באמצעי הגנה ישן-חדש נוסף: הגדר הביטחונית. גדר כזאת כבר חוצצת בין ישראל לרצועת עזה, בין ישראל ללבנון ובין ישראל לרשות הפלסטינית. על פי התכנונים תושלם גדר הגבול עם מצרים בחודשים הקרובים. יש להדגיש: אף שהגדר הביטחונית של היום כוללת מרכיבים טכנולוגיים חדשניים, אין מדובר באמצעי שהוא חדש במהותו. כבר בסוף שנות ה-30 של המאה ה-20 הקימו הבריטים את גדר הצפון כדי לבלום זרימת תגבורות למרד הערבי.

ההתקדמות שהשיגה ישראל בפיתוח אמצעי הגנה והתרעה יצרה חידוש: לראשונה נוצר פער בין מידת הקטלניות בפועל של האמצעים המופעלים נגד ישראל לבין יכולתם לשבש את שגרת החיים - במיוחד בהקשר של טרור או של עימות מוגבל. כך, למשל, יירוט רקטות המשוגרות לעבר ישראל מונע את פגיעתן באזורים מאוכלסים, אולם לא מאפשר לנהל שגרת חיים רגילה (עקב ביטול הלימודים, שהייה במרחבים מוגנים, הקטנת הפעילות העסקית וכד').

ליוזם פעולות או להגיב על פעולות של היריב באופן שהרגיעה תחזור בתוך זמן קצר, וכושר ההרתעה של ישראל יוחזר ויבוסס למשך זמן ממושך כל האפשר.

3. בהתמודדות ממושכת עם פעילות טרור יש לפעול להפחתתה למינימום עד כדי הפסקה מוחלטת של הניסיונות להוציא אל הפועל פיגועים.

4. נוכח פעולות התרסה ("עוצמה רכה") יש לגרום לכך שפעולות הגוף המארגן יהיו בלתי אפקטיביות. את המטרה הזאת יש להשיג באמצעות מינימום של חיכוך פיזי ישיר עם אותו הגוף.

ההישג הנדרש במישור המדיני

המטרה המרכזית של מדיניות החוץ היא להשיג לגיטימציה לפעולות של ישראל כך שיתאפשר לה להשיג את יעדיה המדיניים ביטחוניים בכל סוג עימות: מלחמה, טרור והתרסה.

כיצד קובעים מהי הכרעה?

עד כה הודגש הצורך להשיג הכרעה בעימותים, אולם המושג "הכרעה" אינו אובייקטיבי אלא נתון לפרשנות. ההגדרות שניתנו במאמר הזה למושג "הכרעה" מציבות רף גבוה ונועדו למנוע מצב שבו הגדרה מינימליסטית של יעדים - ועמידה בהם - ייחשבו להצלחה במציאות האסטרטגית של ישראל. אין בכך כדי לבטל את חופש הפעולה של הדרג המדיני-אסטרטגי לקבוע יעדים שונים בתרחישים שונים, אולם יש בכך כדי להביא להתאמה בין מהות התרחיש והנסיבות האסטרטגיות לבין הגדרת היעדים והפעלת הכוח הנגזרת ממנה.

לדוגמה, מבצע "עופרת יצוקה" יכול להיחשב להצלחה משום שעמדו ביעדים המוגבלים שהוצבו במסגרתו. אלא שהיעדים שנקבעו התאימו למבצע מצומצם בן יממות בודדות שמטרתו היא להחזיר את הרגיעה ואת כושר ההרתעה של ישראל בתוך זמן קצר ולבסס אותם לפרק זמן ממושך כל האפשר (סעיף 2 שלעיל). אך מכיוון שמדובר היה באירוע מעין-מלחמתי שארך שלושה שבועות, שנועד לקטוע תקופה ארוכה של פיגועים ושל בניין כוח משמעותי של האויב ברצועת עזה, מן הראוי היה להציב לו יעדים גבוהים יותר ולחתור במסגרתם להכרעה.

לעומת זאת, מלחמת לבנון השנייה הייתה אירוע מלחמתי גדול יותר מכמה בחינות, והוצבו בה יעדים מחמירים יותר (יש שיאמרו: יומרניים), אך הפעלת הכוח לא תמכה בהם כלל ועיקר ולא מסוגלת הייתה להשיג את המתואר בסעיף 1 שלעיל (להביא את האויב למצב שבו הוא אינו יכול או אינו רוצה להמשיך בלחימה נגד ישראל באותו הסיבוב לאחר שהוא ספג פגיעה קשה).

הגדרת יעדי ההכרעה באירועי לחימה שונים כמפורט לעיל נועדה למנוע חריגות מתפיסת הביטחון משני הסוגים האלה.

מימוש ההכרעה והפעלת הכוח

לאחר שהוגדרה מהות ההכרעה במתארים השונים, יש לפרט כיצד לממש:

זכו המדינות האלה לסיוע ממדינות המעגל השני והשלישי. כמו כן התמודדה ישראל מאז הקמתה עם פעולות טרור בשטחה ובשבלים מאוחרים יותר גם עם פעולות טרור מחוץ לשטחה.

האיומים על ישראל, שפורטו לעיל בסדר היררכי יורד לפי חומרתם, שינו את פניהם עם השנים וכוללים כיום, בין היתר, נשק בלתי קונוונציונלי, טילים ורקטות קרקע-קרקע וטרור ממוסד. אויביה השונים של ישראל מקיימים קשרי גומלין בינם לבין עצמם ואף שילוביות. לעיתים אף קיימת ביניהם תלות הדדית. כך, למשל, איראן מממנת ומכשירה את החזבאללה ואת החמאס; ארגונים כמו ה-IHH הטורקי משרתים ארגוני טרור כמו החמאס, והחזבאללה מקיים קשרים עם ארגוני טרור ביהודה ושומרון. סוריה יכולה להפעיל נגד ישראל צבא קונוונציונלי וטרור (עקיף או ישיר) ואף לשגר אזרחים לא חמושים לפעולות התרסה ברמת הגולן.

מתפיסת הביטחון צריכים להיגזר הכלים שיאפשרו לישראל להתמודד בו-זמנית עם אויבים ועם איומים מסוגים שונים. יתר על כן, בעקבות השינויים שמתחוללים במדינות ובחברות שבאזורנו - למשל התחזקות הרחוב וההמון והיחלשות השלטון המרכזי בחלק מהמדינות או קיומו של גוף טרור דומיננטי בתוך מסגרת מדינית שהשלטון שלה לגיטימי אך חלש וחסר השפעה - יש להתאים את דרכי הפעולה המדיניות-צבאיות להתרעת הגורמים הרלוונטיים ולהכרעתם בכל זירה ובכל זמן לשם מימוש יעדיה האסטרטגיים של ישראל. לדוגמה: אין טעם להתרעע את ממשלת לבנון בשעה שאינה יכולה לכפות את מרותה על חזבאללה שהוא גורם הכוח שמאיים על ישראל ופוגע בה.

מהות ההכרעה (מצב הסיום הרצוי)

סוגיית ההכרעה זכתה למקום ייחודי בתפיסת הביטחון של ישראל מאז היווסדה. הסיבות לכך הן ההכרה בנחיתותה הכמותית המובנית של ישראל בהשוואה לסביבתה העוינת וחוסר יכולתה למגר כליל את פוטנציאל האיום עליה. כפי שצוין, ביסוס ההרתעה המצטברת נעשה באמצעות הכרעות חוזרות ונשנות בסבבי הלחימה השונים וכן באמצעות מהלכים שונים שנקטים בין המלחמות. לאור הגיוון הרב במתארי הלחימה שאיתם מתמודדת ישראל עולה הצורך להתאים את מושג ההכרעה ואת אופן מימושו לכל אחד מהמתארים. להלן יפורט טיב ההכרעה - קרי ההישג הנדרש ברמה האסטרטגית - במתארים השונים.

ההישגים הנדרשים במישור הצבאי-אופרטיבי

1. בעימות גבוה עצימות נגד מדינות ונגד ארגוני טרור צבאיים יש להביא את האויב למצב שבו הוא אינו יכול או אינו רוצה להמשיך בלחימה נגד ישראל באותו הסיבוב לאחר שהוא ספג פגיעה קשה. לחלופין, במצב שבו צד שלישי כופה את הפסקת הלחימה, יש לחתור לכך שההפסקה לא תחול בטרם ניכר יתרונה הברור של ישראל.

2. בעימות מוגבל נגד מדינות אויב ונגד ארגוני טרור צבאיים יש

סיכום

תפיסת הביטחון משמשת מסד לעיצוב האסטרטגיה הישראלית, לבניין הכוח ולהפעלתו. עקרונות התפיסה הזאת צריכים להיות הבסיס למדיניות החוץ והביטחון של ישראל. שורשי התפיסה החלו להתעצב עוד לפני 1948, אולם בשנים שלאחר הקמת המדינה היא גובשה באופן בלתי רשמי לתורה קוהרנטית. הניסיון הרב והמגוון שצברה ישראל במלחמות ובמערכות המדיניות נוכח סביבה עוינת איפשר לה לתקף את עקרונות התפיסה ולבסס את מעמדה על אף האתגרים הכבירים שעמדו בפניה. מימוש המוצלח (ולעיתים הפחות מוצלח) של עקרונות התפיסה, המשך האיום על ביטחון ישראל והתמורות בסביבה האסטרטגית - באיומים ובמענים - מוליכים למסקנה בדבר הצורך לשמר את עקרונות התפיסה ולדבוק בהם, אך במקביל גם להכניס בהם כמה עדכונים נדרשים.

הערות

1. צירופם של ההיבטים האלה לתפיסת הביטחון יוצר את תפיסת הביטחון הלאומי. זו לא תידון במאמר הזה.
2. כוח העמידה משקף את העוצמה הפוטנציאלית הכוללת של המדינה ונשען על סך המשאבים האנושיים והחומריים שעומדים לרשותה. כוח המחץ מבטא עוצמה צבאית שזמינה להפעלה במהלך התנגשות קונקרטית.
3. בכך אנו מסתייגים מהוספת "רגל הגנתית" לשלוש רגליה של תפיסת הביטחון: הרתעה-הרתעה-הכרעה. ההשקעה שנעשתה עד היום במערך ההגנה האקטיבית על שכבותיו השונות כמו גם בניית הגדרות ומרחבי הפרדה בגבולות השונים של ישראל הן בעינינו הגדלה מבוקרת של מרכיבי ההגנה נוכח האיומים השונים. עם זאת, את המשך הפיתוח של מערכות ההגנה האקטיבית נגד טילים ורקטות קרקע-קרקע ואת ההצטיידות בהן צריך יהיה לבחון לאור האסטרטגיה ההתקפית-הגנתית המשולבת שתוארה לעיל. תגובתה של ישראל לטרור המתאבדים בעשור הקודם (בניית גדר ביטחונית ובמקביל פעילות אינטנסיבית וקבועה בתוך שטח האויב) ממחישה שדרך הפעולה האפקטיבית ביותר היא שילוב ראוי בין מרכיבי ההגנה למרכיבי ההתקפה.
4. הדבר דומה, באופן עקרוני, למערכות ההגנה המותקנות על מטוסים ועל רק"ם אשר מאפשרות להם לממש את ייעודם.
5. בשל האופי של מלחמת העצמאות, עד מאי 1948, שכן המטכ"ל בבית האדום שבחוף ימה של תל-אביב. לאחר מכן הוא הועבר משם לרמת-גן בשל החשש שספינות קרב מצריות יתקיפו אותו. ב-3 ביוני 1948 הפציץ חיל האוויר המצרי את מחנה המטכ"ל ברמת-גן. בשעת התקיפה שהה ראש הממשלה דוד בן-גוריון בלשכתו (בית ב'רנו) שבמחנה.
6. ההגדרה "ארגוני טרור וגרילה" כבר מזמן אינה מתאימה לחמאס ולחזבאללה. מדובר בשני ארגונים שבונים לעצמם יכולות צבאיות (הן מהבחינה הכמותית, הן מהבחינה האיכותית ואפילו מהבחינה הארגונית) ובמקביל משמרים דמוסי פעולה של ארגוני טרור, דהיינו ממקדים את פעולותיהם נגד אזרחים ופועלים בחסות אזרחים. מכאן מטבע הלשון שטבעו "ארגוני טרור צבאיים".
7. בשנים האחרונות התרחב השימוש במושג "עוצמה רכה", ובאחרונה אף נכנס לשימוש הביטוי "עוצמה חכמה" (Smart Power) - בין היתר בכתביו של פרופ' ג'וזף ניי. יש לציין שכבר בשנים שלפני הקמת המדינה עשו היהודים שימוש בשיטות פעולה שהיוו יתרון לכותנם בשם "עוצמה רכה" ו"עוצמה חכמה". הכוונה היא לפעולות כמו מבצעי ההפעלה שנקטו במסגרת העלייה "הבלתי לגלית".
8. יש לציין כי בתקופה שבה שהו כוחות צה"ל בסיני (וכתוצאה מכך נרכש עומק אסטרטגי, או לפחות אופרטיבי, בחזית הדרומית) היו שעירערו על הצורך לממש את העיקרון הזה מול מצרים.

1. **במתארים מלחמתיים** (אל מול אויב - כפי שמפורט בסעיפים 1 ו-2 לעיל) יש צורך בעימות גבוה עצימות, קצר ככל האפשר הכולל הפעלה מסיבית של כוח מחץ ושל מאמצים נוספים נגד מרכזי הכובד של האויב.
 2. **במתארי טרור** (אל מול איום כפי שמפורט בסעיף 3 לעיל) יש לפעול למניעה מתמשכת של פיגועים באמצעות מאמץ מודיעיני רצוף והפעלת כוח סלקטיבית בפעולות סיכול.
 3. **במתארי התרסה** (אל מול איום כפי שמפורט בסעיף 4 לעיל) יש לנקוט שיטות מתחומי פעולה שונים לצמצום היקף הפעולות ולהתשת המאתגרים. בין היתר יש להשתמש באמצעים לפיזור הפגנות, להציב כוחות מתאימים בהיקפם ובהרכבם אל מול הגורם המאתגר ולצמצם את ההד התקשורתית-ציבורי של האירועים.
 4. **בין המלחמות** יש לפתח ולהפעיל כלים מדיסציפלינות שונות (משפט בין-לאומי, הסברה, דיפלומטיה, כלכלה ועוד) לשיבוש התעצמותו של האויב, לשימור ההרתעה ולהגברת הלגיטימציה של ישראל ושל פעולותיה לקראת האפשרות של פרוץ מלחמה. אשר לסוגיה של העברת הלחימה לשטח האויב שהוזכרה קודם לכן, אנו גורסים כי נתונה הגיאוגרפיה האסטרטגית של ישראל - היעד עומק אסטרטגי, איום חמור על העורף, ריכוזי אוכלוסייה ותשתיות בשטח קטן ופגיע ואיום רב-חזיתי - מחייבים כיום, בדומה לעבר,⁸ העברה מהירה ככל הניתן של הלחימה לשטח האויב והרחקתה משטח ישראל. ההבדל הוא שכיום, בניגוד לעבר, ניתן ונדרש ליישם את העיקרון הזה גם באמצעות מרכיב האש ולא רק באמצעות תמרון. על ישראל לפעול להרחקתו ולהקטנתו של איום הטיילים והרקטות עליה ובמקביל להעצים את הפגיעה באויב בשטחו. העברת המערכה לעומק שטח האויב באש ובתמרון תורמת תרומה מרכזית לתחושת האויב שהוא הוכרע ולהפסקת הלחימה. זה חיוני במיוחד נוכח יכולת האויב לייצר אש על ישראל מעומק שטחו ומאתרים רבים.
- הפעלת כוח רב לשם השגת הכרעה עולה בקנה אחד עם הצורך של ישראל לקצר ככל האפשר את פרק המלחמה ולהאריך ככל האפשר את פרקי הרגיעה שבין המלחמות. היעד הזה נדרש לאור נחיתותה של ישראל בכוח עמידה לעומת אויביה.
- ניתן לטעון כי הדרך שהוצגה כאן למלחמה בטרור סותרת את חובתה של ישראל לחתור להכרעה, שכן משמעות הדרך הזאת היא פעילות ביטחונית מתמשכת וקבועה. אך למעשה אין כאן שום סתירה: מאחר שההתמודדות עם טרור (ועם פעולות התרסה) היא לרוב בעצימות נמוכה ומול איום מוגבל, לא באה בה לידי ביטוי הנחיתות הכמותית שממנה סובלת ישראל מול אויביה הגדולים ובמתארים גבוהי עצימות. מהסיבה הזאת ניתן - וגם ראוי - לקיים את הפעילות נגד הטרור באופן רצוף לשם השגת היעדים.

